

УДК 631.11:631.15

А.М.Малієнко, доктор сільськогосподарських наук

С.О.Гаврилов, кандидат сільськогосподарських наук

Л.Ю.Блажевич, кандидат сільськогосподарських наук
ННЦ «ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСТВА НААН»

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Органічне виробництво продукції у світовому масштабі активно розвивається і поступово стає вагомим фактором сільськогосподарської діяльності. Цей напрям набув поширення у 162 країнах світу на площі 37,2 млн га [6].

Розвитком та популяризацією органічного руху в Україні займаються значна кількість державних, наукових, громадських та приватних організацій. Так, лише Федерація органічного руху України нараховує більше 200 членів - юридичних та фізичних осіб [9].

Зважаючи на соціально-економічні і, головним чином, екологічні умови, можна вважати, що цей напрям буде й надалі розвиватись. Ґрунтовий та кліматичний потенціал держави дає підстави визнати значні перспективи органічного виробництва та безперечні можливості у виробництві та експорті відповідної сільськогосподарської продукції. Водночас органічне сільське господарство сприятиме вирішенню низки актуальних проблем, які існують в аграрному виробництві України та її сільських районах.

За умови належного впровадження сучасних агроекологічних технологій подальшому розвитку внутрішнього ринку в Україні сприятиме зростання конкурентоспроможності органічної продукції, яке відбуватиметься шляхом:

- поступового збільшення продуктивності органічного виробництва через удосконалення агротехнологій;
- істотного зниження виробничих витрат через відмову від застосування агрохімікатів та зменшення енергоємності виробництва;
- підвищення самодостатності та скорочення залежності виробників від зовнішнього фінансування.

Зрештою, досвід розвитку органічного сільського господарства в світі свідчить про створення додаткових робочих місць в сільській місцевості та нових перспектив для малих фермерських господарств і життєздатності сільських громад та інші соціальні переваги, які є надзвичайно актуальними для України [6].

Вважається, що економічний процес містить дві складові – ресурсно-технологічну та інституціональну [7]. Розглядаючи органічне землеробство як відповідний процес, можна стверджувати, що в технологічному плані Україна має значні напрацювання. Так, принципи органічного сільського господарства відомі в Україні завдяки розвитку концепції “біологічного” землеробства. Взяти хоча б досвід СВАТ «Обрій» (нині ПП «Агроекологія») (Полтавська обл.) [1], ВАТ «Шепетівський цукрозавод» (Хмельницька обл.) [4], КСП «Правда» (Волинська обл.) [5] та ін. Тому науково-професійний потенціал нашої країни здатний швидко засвоїти міжнародні спеціальні стандарти, в тому числі адаптувати їх до української специфіки та реалізувати їх на практиці.

Щодо інституціонального забезпечення, що передбачає формування законодавчо-нормативної бази, то в Україні, як перспективному учаснику ринку органічної продукції, ще варто провести значну роботу. Так, увагу слід приділити гармонізації нормативно-правових актів у питаннях законодавства та контролю. Для цього мабуть слід використати досвід інших країн, зокрема наших близьких сусідів, які вже пройшли цим шляхом. Європейські країни мають багатий досвід як ведення органічного сільського господарства, так і розробки нормативних документів - його регламентують нормативні документи, що діють в країнах Європейського Союзу з 1991 р., коли ухвалили закон про органічне виробництво [2].

Згідно Постанови Комісії (ЄС) № 889/2008 країнами-члени ЄС можуть використовувати 3 типи контролю органічного сектора [6]:

- приватний – контроль здійснюють приватні організації, що отримали відповідну акредитацію з боку держави (поширений у Болгарії, Греції, Угорщині, Румунії, Латвії);
- державний, де сертифікацію та контроль здійснює безпосередньо сама держава (Естонія, Фінляндія, Литва, Нідерланди);
- комбінований тип – сертифікація та контроль здійснюють приватні структури. При цьому державою акредитується офіційний наглядовий орган, що також веде часткове інспектування певної кількості операторів цього ринку (Польща, Словаччина, Чехія).

Україна також вже має певні напрацювання. Так, 09.01.2014 р. набрав чинності Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” [3], який розроблявся як частина програми інтеграції європейського законодавства у законодавство України. Закон має врегулювати питання вирощування органічної сільськогосподарської продукції, однак розроблений лише для виробництва непереробленої органічної продукції (сировини) рослинного походження. На нашу думку, користування цього закону обмежене, бо він вимагає прийняття багатьох підзаконних нормативно-правових актів. На момент набуття чинності закону жоден з цих актів не прийнятий.

Недоліком також є те, що не передбачені пільги для органічних сільськогосподарських виробників. Адже зарубіжний досвід доводить, що агропромислове виробництво в принципі не може бути саморегульованим сектором економіки [2, 6]. Підтримка органічного сільського господарства в Європейському Союзі здійснюється через систему компенсацій за ведення органічного сільського господарства (компенсації розраховуються на основі розбиття території Європейського Союзу на природно-кліматичні зони), що регламентується положенням Європейського Союзу 2078/92. Розмір субсидій, що виплачуються фермерам за ведення органічного сільського господарства, розраховується залежно від виду угідь, виду продукції, що виробляється і площі господарства. Так, у Швейцарії це 162-970 євро/га, Німеччині – 170-720 євро/га, Нідерландах – біля 650 євро/га, Франції – 80-900 євро/га, Чехії – 71-849 євро/га, Польщі – 66-395 євро/га. Крім того, деякою мірою компенсуються витрати на проведення сертифікації господарств [6].

Країни, що не входять в Європейський Союз, мають подібну систему підтримки фермерських господарств.

Згідно з Положенням з розвитку сільської місцевості Європейського Союзу 1257/99, державна підтримка органічного сільського господарства здійснюється за допомогою: впровадження програм з охорони навколишнього природного середовища для ведення сільського господарства; інвестування та маркетингової підтримки; регіонального планування; створення демонстраційних ферм [6]. Слід нагадати, що у глобальному масштабі проблему почали вирішувати з моменту прийняття Всесвітньою організацією охорони здоров'я (World Health Organization) і Організацією Об'єднаних Націй з продовольства і сільського господарства (Food and Agriculture Organization of the United Nations) у 1962 р. Харчового Кодексу

(Codex Alimentarius) з метою розробити міжнародні харчові стандарти для захисту здоров'я споживачів і сприяти справедливішій торгівлі продуктами харчування. Координатором всієї мережі підприємств, орієнтованих на органічну сільськогосподарську продукцію, є організація IFOAM – Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (International Federation of Organic Agriculture Movements), членом якої Україна є з 1992 р.

Сертифікація в Україні відбувається в основному за Постановою Ради ЄС 834/2007. Перший український акредитований сертифікаційний орган Органік Стандарт, який проводить сертифікацію органічного виробництва в Україні, було створено у 2007 р. [10]. Станом на 2013 р. в Україні лише ним сертифіковано як органічні 109 господарств-операторів. За виключенням Луганської та Запорізької областей, такі господарства були розташовані у всіх інших регіонах країни, але найбільше у Київській – 33, АР Крим – 11, Вінницькій – 10, Харківській - 10, Чернігівській - 9, Львівській – 9, Херсонській – 9. При цьому, 70 % операторів сертифіковані як виробники продукції рослинництва [8]. Інше джерело [9] вказує на присутність в Україні станом на 2012 р. 164 господарств-операторів із загальною площею 274,85 тис. га.

На сьогоднішній день в Україні, крім вітчизняної компанії Органік Стандарт проводять сертифікацію ще близько 15 компаній, наприклад Control Union (Нідерланди), ЕТКО (Туреччина), АВСert (Німеччина), Lason (Німеччина), Austria Bio Garantie (Австрія), Ceres (Німеччина), ІСЕА (Італія), Bioagricert (Італія), Suolo e Salute (Італія), Biokontoll Hungaria (Угорщина), ВСS (Німеччина), Escocert (Франція). Лише дві з них мають представництва в Україні. Крім того, компанія ІМО (Швейцарія) працює в Україні у співпраці з Органік Стандарт [8,10].

Інша проблема, що потребує нагального вирішення – це гармонізація національних стандартів, що дозволить у перспективі отримати можливості широкого залучення державних органів влади до сертифікації вітчизняних операторів. Нагадаємо, що один з перших нормативних актів, як стандарт, був запроваджений у 1991 р. – Постанова Ради Європейського економічного співтовариства №2009/1991 [2].

ННЦ „Інститут землеробства НААН” також не стоїть осторонь проблеми. Крім вирішення проблем ресурсно-технологічного забезпечення, зокрема розроблення та адаптації агротехнологій до відповідних вимог, здійснюється робота щодо інституціонального їх

забезпечення через технічний комітет стандартизації ТК 159 „Землеробство”. Так, у 2012 р. було запропоновано включити до Плану національної стандартизації розроблення ряду стандартів, що стосуються органічного виробництва. Проте через проблему з фінансуванням цього напрямку стандартизації робота сповільнилась. Також на розгляд Мінагрополітики подано Технічний регламент щодо вимог до добрив та поліпшувачів ґрунту в органічному виробництві, який розроблено науковцями ННЦ „Інститут землеробства НААН”.

1. Антонець С.С. [та ін.] *Органічне землеробство: з досвіду ПП Агроєкологія Шишацького району Полтавської області* / С.С. Антонець, А.С. Антонець, В.М. Писаренко. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – 200 с.
2. *Довідник Міжнародних стандартів для органічного виробництва / Навчально-координаційний центр сільськогосподарських дорадчих служб/ За ред. Капштика М.В та Коротило О.О.* – К.: СПД Горобець, 2007. – 356 с.
3. *Закон України № 425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»* / Верховна Рада України, чинний від 03.09.2013 р.
4. Іванюк В.О. «Древлянська» система ведення землеробства / В.О. Іванюк. – Шепетівка, 2005. – С. 3–7.
5. Малієнко А.М. Системи ведення землеробства на ґрунтах легкого гранулометричного складу в зоні Полісся / А.М. Малієнко, А.В. Мазуренко / *Farmer* – 2009. – №3. – С. 18-21.
6. *Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства – досвід інших країн* / За ред. Іржі Урбана. – Швейцарсько-український проект «Розвиток органічного ринку в Україні, 2013. – 124 с.
7. Попова О.Л. *Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми* / О.Л. Попова / НАН України; Ін-т екон. і прогноз. – К., 2009. – 352 с.
8. *Україна. Органік бізнес-довідник – Швейцарсько-український проект «Розвиток органічного ринку в Україні, 2013. – 135 с.*
9. <http://www.organic.com.ua>.
10. <http://www.organicstandard.com.ua>

У статті проаналізований досвід розвитку органічного виробництва у різних країнах. Розглянуті нормативно-правові документи як інституціональна складова економічного процесу впровадження органічних агротехнологій. Автори вважають, що Україна має достатній науково-професійний потенціал, який здатний швидко засвоїти міжнародні спеціальні стандарти, адаптувати їх до специфіки українського законодавства та реалізувати їх на практиці. Тому слід активізувати процеси сертифікації

органічних підприємств в Україні та гармонізацію нормативних документів відповідно до міжнародних норм.

Ключові слова: агротехнологія, гармонізація, органічне виробництво, нормативний документ, стандарт

В статье проанализирован опыт развития органического производства в разных странах. Рассмотрены нормативно-правовые документы как институциональная составляющая экономического процесса внедрения органических агротехнологий. Авторы считают, что Украина имеет достаточный научно-профессиональный потенциал, способный быстро усвоить международные специальные стандарты, адаптировать их к специфике украинского законодательства и реализовать их на практике. Поэтому необходимо активизировать процессы сертификации органических предприятий в Украине и гармонизацию нормативных документов в соответствии с международными нормами.

Ключевые слова: агротехнология, гармонизация, нормативный документ, органическое производство, стандарт

Experience of Organic Agriculture development in different countries is analyzed in the article. Considered legal documents as the institutional component of the economic process of introduction of organic agricultural technologies. The authors believe that Ukraine has sufficient scientific and professional potential to quickly assimilate international special standards, adapted to the specifics of Ukrainian by legislation and to put them into practice. Therefore, it is necessary to intensify the certification processes of organic companies in Ukraine and harmonization of regulations in line with international standards.

Key words: agricultural technology, harmonization, legal document, organic agricultural, standard